

Albert Recio,
professor titular del departament
d'Economia Aplicada de la UAB

Temps, cures i acció local

Una de les formes més
senzilles d'analitzar
les desigualtats humanes
és veure en què dedica
cada persona el seu
temps.

I

Totes les activitats humanes tenen una dimensió temporal. El que podem fer al llarg de la nostra vida depèn del tipus d'activitats en les que emprem el temps. Una de les formes més senzilles d'analitzar les desigualtats humanes és veure en què dedica cada persona el seu temps. En una societat igualitària tothom dedicaria una proporció de temps semblant al mateix tipus d'activitats. No estic pensant en una societat uniforme en el sentit que tothom fes el mateix, sinó la d'una dedicació semblant a les activitats fonamentals- producció i serveis col·lectius, cures personals i descans, participació en la vida col·lectiva, lleure i relacions personals. Tots sabem que estem lluny d'aquest model. Les desigualtats en la producció de béns i serveis és palesa quan es consideren conjuntament la jornada laboral mercantil, el temps de transport a la feina i el temps dedicat al treball domèstic i social. És evident que les dones són les que avui dediquen, en promig, una proporció més gran de les seves vides a aquestes activitats i per tant veuen reduïda la seva disponibilitat de temps per a la resta d'activitats. Però un estudi més detallat també trobaria altres diferències socials.

II

No podem considerar el temps com una magnitud homogènia, divisible i acumulable. Moltes activitats i necessitats tenen un component cíclic i s'han de fer en períodes o moments del dia determinats. En bona part això està associat al cicles naturals que operen en diferents freqüències: alimentar-se i descansar impliquen un cicle diari, l'activitat agrícola pot tenir un cicle anual...

El descans està en bona part relacionat amb el cicle nit i dia sobre el que està programat el nostre cos, el podem alterar, però possiblement això tingui efectes per a la nostra salut que, si més no, cal considerar¹.

Per altra banda gran part de les nostres activitats estan sotmeses a les necessitats de coordinació, doncs es tracta d'activitats que fem amb altres persones i per tant cal que el nostre ús del temps sigui compatible amb el seu. Moltes activitats estan sotmeses a aquesta llei en totes les categories que abans he exposat. Una bona part d'activitats de producció de béns i serveis o bé requereixen una

¹ Bona part de les idees que presento són el resultat de la reflexió emesa en el treball col·lectiu inclòs a C.Carrasco et. al. "Tiempos, trabajos y flexibilidad: una cuestión de género" Instituto de la Mujer, Madrid, 2004. També en els diversos treballs realitzats pel grup QUIT, com QUIT "Temps i ciutat" CESB, Barcelona 2000 i T.Torns et al. Noves organitzacions del temps de treball CESB 2006

tasca d'equip o bé es fan directament al servei d'una persona que està present, les activitats de participació col·lectiva, de relació social i bona part del lleure es fan amb altres persones. Per això no valorem "les hores lliures" de la mateixa manera segons siguin hores que ens permeten aquesta interrelació o no, i per això sabem que moltes de les nostres activitats domèstiques estan determinades per horaris molt rígids.

Les activitats de cura a d'altres persones estan directament afectades per aquests condicionants, doncs han de fer-se en presència d'altres persones i sovint obeeixen a un desplegament temporal precís. En part perquè s'atén a activitats lligades a un cicle vital precís (hores de menjar, de anar a dormir, etc.), en part perquè estan subordinades a horaris socials (hora de recollir el nen del col·legi, de recollir els pares del centre de dia, etc.). Per això no es pot considerar el tema de les cures deslligat de la seva particular dimensió temporal.

III

En qualsevol societat on predomini un grau elevat de divisió del treball i una elevada densitat d'activitats, la coordinació entre elles sempre implicarà una enorme dificultat. I segurament sempre estaran marcades pel model de relacions socials imperant. Aquelles societats on predominen desigualtats estructurals de diferent mena, aquestes provoquen que els principals costos d'ajust recaiguin sobre les persones amb menys poder social.

La nostra és una societat dominada per les desigualtats de poder entre les persones. Els dos ordres més importants de desigualtat són el provinent de la propietat capitalista d'una banda i de l'ordre patriarcal per l'altra. Si bé ambdues desigualtats són diferents tenen una llarga coexistència en el temps que fa pensar en una simbiosi entre ambdues. Existeixen altres elements que les reforcen, particularment els que estan relacionats amb les desigualtats d'ordre polític lligades a la nacionalitat i l'ètnia (si bé és evident que no existeixen diferents races humanes, el color de la pell, el grup cultural constitueix un important element de demarcació social).

El nucli central d'organització del temps és el món empresarial. A tots els estudis realitzats al nostre país s'ha pogut constatar el paper

central que té el temps de treball mercantil com a organitzador de la vida individual. La majoria de persones consideren que el temps de treball mercantil és un condicionant al que cal adaptar-se i organitzar la resta al voltant de la jornada. Aquest és un condicionant que té diverses cares. La més elemental és la duració: el nombre d'hores treballades a l'empresa o al sector públic determina el nombre d'hores que queden per a les altres activitats. Però la configuració d'aquesta jornada és també important i té moltes variacions: torns, jornades particulars (festius, nocturns), jornades continuades, jornada variable en funció de les necessitats de l'empresa etc. Variacions que afecten de forma diversa la vida quotidiana de les persones i la possibilitat d'organitzar la resta d'activitats.

Aquelles societats on predominen desigualtats estructurals de diferent mena, aquestes provoquen que els principals costos d'ajut recaiguin sobre les persones amb menys poder social.

Les demandes de temps que fan les empreses (més aviat que imposen), varien en funció del tipus de sector on actuen, de les polítiques de gestió que trien i també del lloc que ocupa cada persona en l'entramat organitzatiu. Cada persona es troba individualment amb un context temporal específic.

IV

El temps de cura genera per la seva banda un altre ordre de necessitats de temps. En aquest cas cal assenyalar dos tipus bàsics de qüestions. En primer lloc les que obeeixen un ordre cíclic regular, lligat a les necessitats que es plantegen al llarg del dia. És evident que l'ordre és més o menys exigent en funció de les característiques de les persones a atendre i tendeix a ser més rígid en el cas de les persones que requereixen més atencions per raons d'edat o malaltia (en aquest darrer cas s'ajunten les atencions fisiològiques regulars amb les de tipus sanitari). En segon lloc les

>>

El patriarcat ha imposat un ordre social que considera les dones, particularment les dones casades, però també la resta, amb l'encàrrec de cobrir aquestes necessitats.

<<

que es deriven de circumstàncies variables que requereixen respostes específiques i que poden anar des d'activitats esporàdiques programables o no programables (acompanyament a revisions mèdiques, actuacions d'urgència) fins a un servei permanent de suport.

És evident que la cura no es limita només a grups de persones específics (infants, malalts, gent gran depenent), sinó que s'amplia al conjunt de persones que quan no recorren al mercat, reben serveis d'altres membres de la unitat familiar.

El patriarcat ha imposat un ordre social que considera les dones, particularment les dones casades, però també la resta, amb l'encàrrec de cobrir aquestes necessitats. La "flexibilitat" i dedicació de la mestressa de casa ha permès tradicionalment cobrir aquestes necessitats

generant una forma alternativa de "disciplina social" que en el cas de moltes dones actua amb la mateixa força simbòlica que en els homes (i una bona part de dones) acata la lògica productivista del mercat. La majoria de persones accepta les dues determinacions com un fet difícilment eludible.

V

Tradicionalment hi ha hagut dues formes de resoldre la interacció entre ambdues lògiques coercitives, encara que permeten algunes variacions. Una ha estat el model dominant, el de la diferenciació total entre guanyadors de pa i mestresses de casa, l'altre limitat a la població amb més recursos econòmics, introduint una figura social que sempre ha estat a mig camí entre el treball assalariat i la dependència personal (patriarcal o feudal), la figura dels criats.

La primera ha estat la més general, però menys universal del que a vegades es planteja, especialment entre les famílies de treballadors manuals on les dones casades han tingut diferents formes d'inserció en el treball mercantil. En alguns casos "cedint" una part de l'activitat de cura a d'altres membres femenins de la família, en altres mitjançant diferents fórmules de treball mercantil "informal": treball a domicili, neteges a hores, feines a temps parcial, etc. En tot cas la situació social en molts casos estava dominada per la seva activitat com a gestores de les cures a la resta de membres de la família.

Cal observar que aquest model de "conciliació" de la vida familiar i laboral (caldría dir del treball domèstic i el treball mercantil) és una solució adaptable a les demandes rígides que provenen dels dos mons. Els homes assalariats poden adaptar-se a les exigències de la vida empresarial perquè saben que la resta d'activitats estaran cobertes per la seva parella (o la seva mare, o sogra...). Poden ser perfectament irresponsables en la vida domèstica perquè són extremadament responsables en la vida mercantil: poden

La personalització de les relacions, la dispersió dels seus membres i un ordre simbòlic que situa la majoria d'activitats de cura com a no qualificades acabaven per reforçar un espai social on la cura es desplaça cap a una casta social marginada

perllongar la jornada, canviar de torns, canviar les vacances. El seu poder patriarcal (si més no simbòlic) fa acceptable que la resta de la família adapti els seus temps a les seves necessitats (encara tinc el record de les dones dels barris on he viscut sortint molt aviat al matí a comprar el pa fresc per preparar l'entrepà dels seus homes). Les dones per la seva banda estaven en una situació que naturalitzava la seva actitud d'ajust permanent a les necessitats del col·lectiu familiar i l'adaptació als ritmes horaris de les altres activitats "normalitzades" (horari laboral, escolar, etc.)

Hi havia una alternativa que permetia escapar d'aquesta situació. Especialment pel que feia al treball domèstic. Es tractava del recurs a la servitud. Però requeria un cert nivell d'ingressos. Els criats i criades substitueixen en la seva vida laboral a les "mestresses de casa a temps complert", doncs la seva feina consistia a estar disponibles quasi bé tot el temps per anar cobrint les múltiples necessitats de les llars a les que servien. Les jornades interminables, sovint la vida mateixa,

eren part del cos a pagar. Un criat era una persona amb pocs drets, amb poca disponibilitat de temps propi, amb dependència personal forta. Més o menys la pervivència del patriarcat sota forma mercantil. No és casualitat que fins avui el regim laboral del personal domèstic és especial (eufemisme per designar que té menys drets que la resta) doncs a ningú escapa que la igualació de drets suposaria tant un cost insuportable per a molta gent com un entrebanc en el comportament flexible o adaptatiu que es demana al servents.

Mestresses de casa i servents (més aviat serventes), comparteixen situacions. No tan sols pel que fa al contingut i estructura temporal de la seva activitat, sinó també pel que fa a la seva minoració social. Les primeres són subjectes d'un món patriarcal que arriba fins i tot a negar la condició de treball a la seva activitat. L'existència dels segons, com un grup de grandària significativa, depèn de l'existència d'un nombre suficientment gran de persones amb pocs recursos i drets socials, disposat a acceptar unes condicions laborals que la majoria de persones rebutgen. Per això la servitud ha estat habitualment una activitat de dones immigrades (encara que es tractés d'un procés migratori de pocs quilòmetres), recent arribades a un món que els hi oferia poques oportunitats. La personalització de les relacions, la dispersió dels seus membres i un ordre simbòlic que situa la majoria d'activitats de cura com a no qualificades acabaven per reforçar un espai social on la cura es desplaça cap a una casta social marginada. I on les estructures del patriarcat (i sovint les de l'ètnia i la nacionalitat) s'han combinat per organitzar una alternativa a la cura diferent al model familiar.

En tots els casos les formes tradicionals han descansat en una articulació d'espais diferents- el mercantil i el domèstic (o la servitud), cobert per persones diferents: homes i dones (o criades)- subjectes a diferents lògiques temporals, associades sens dubte a un sistema reproductor de desigualtats.

VI

El debat actual es situa en la crisi del vell model i la manca d'una alternativa clara d'articulació d'un alternatiu satisfactori. Els canvis s'han produït en les dues esferes que generen les demandes de temps.

Sovint es considera la incorporació massiva de les dones al treball mercantil com l'element crucial del canvi. Al meu entendre aquesta és una forma massa restrictiva d'entendre la situació i pot portar a alternatives poc desitjables.

Entre altres coses perquè ja hem vist anteriorment que el model guanyador de mestressa de casa no va ser tan universal com es pensa i que va coexistir amb dues situacions que convé recordar: la presència dèbil de les dones al mercat laboral (feines temporals, treball informal, etc) d'una banda, la servitud (a temps complert o a temps parcial) per l'altra. Entre el model de treball informal tradicional i l'ocupació femenina a temps parcial sovint les diferències són de grau. I entre les antigues criades i les modernes treballadores dels serveis de cura hi ha més d'una semblança.

Amb això no vull negar la importància dels canvis simultanis en el mercat laboral i en la família. Canvis que al meu entendre han estat en bona part provocats per la negativa de moltes dones a mantenir el vell sistema de relacions patriarcal i s'ha traduït en presència al sistema educatiu i al mercat laboral i amb la demanda d'una relació igualitària en el si de la família. Però tampoc es pot deixar de banda la incidència de les pressions de mercat en forma de salaris baixos, incertesa laboral, pressió

consumista, especulació immobiliària, mercantilització de serveis que fan inviable la subsistència de moltes famílies amb un sol aportador d'ingressos monetaris i generen la necessitat de persistència en el món laboral.

>>

La presència volguda o forçada, de les dones al mercat laboral és una part de la qüestió, una part que demana una nova articulació del temps

<<

Ni es pot oblidar que la combinació dels dos processos– el canvi de relacions de familiars i les pressions del mercat– expliquin bona part de l'aparició de famílies monoparentals o monomarentals. Ni que el procés d'envelliment de la població –en si mateixa el resultat de l'èxit socio-productiu– ha generat una nova demanda de cura, una veritable necessitat de treball humà, que en alguns casos esdevé una càrrega de treball inabastable. La presència, volguda o forçada, de les dones al mercat laboral és una part de la qüestió, una part que demana una nova articulació del temps.

Però això no és tot. També en l'altre espai les coses han canviat. El món de la gestió empresarial ha introduït noves demandes de temps. En part relacionada amb la mercantilització dels serveis. Un procés que ha fet emergir en el món mercantil el reconeixement que el temps no és una quantitat modelable, sinó que les activitats que s'han d'organitzar atenen a cicles més o menys predictibles. En certa mesura el capitalisme que es va consolidar amb el sistema fabril que implicava unes pautes temporals completament controlables per la lògica productiva (treball de dia i de nit, torns d'entrada i sortida regulats per la voluntat empresarial, etc.) ha tornat a descobrir la importància de l'estacionalitat, dels horaris específics, del diferent paper dels dies de la setmana... El canvi no s'ha reduït a les activitats de serveis, afecta també la producció industrial on la implantació de formes de producció que eludeixen la creació d'existències (el que redueix costos i elimina el risc d'acumular productes que tindran difícil sortida) es tradueix en jornades laborals "flexibles", en recurs a l'ocupació temporal, en variacions de la jornada laboral. Les estratègies de rendibilitat s'organitzen per tal

d'evitar que aquestes variacions temporals d'activitat afectin els guanys empresarials, i per aconseguir-ho traslladen als treballadors tots els costos associats als ajustos. Aquí trobem una bona part de l'objectiu empresarial de promoure el treball a curt termini, la variació de la jornada laboral, els torns o l'ocupació a temps parcial. En bona mesura es tracta de transferir el risc de l'empresa (possibilitat de guanys mes reduïts) als assalariats (ajustament de jornada, d'ocupació).

La combinació de les dues dinàmiques genera un ampli espai de conflictes i de dificultat de gestionar la vida quotidiana, un conflicte més agut com menors són els recursos de què es disposa i més reduïda és la xarxa de relacions socials. Per això les famílies monomarentals és on els problemes es troben més agreujats, doncs baixos ingressos i un suport familiar més feble sovint es troben plegats.

El gruix de les noves demandes està associat a l'envelliment de la població i a d'altres situacions com malalties i patologies perllongades en el temps.

VII

Com a resposta a les noves necessitats s'està desenvolupant una nova onada d'activitats de cures, que es vénen a sumar a d'altres que ja cobrien part d'aquestes activitats, com són els sistemes educatiu i sanitari. El gruix de les noves demandes està associat a l'envelliment de la població- sempre es veu com un problema, quan en part és el resultat de millores en el benestar i la salut- i d'altres situacions com malalties i patologies perllongades en el temps. Encara que en una visió més àmplia caldria també contemplar altres activitats, com és el cas de les activitats extraescolars dels infants- on es barreja lleure, formació i on caldria contemplar el suport formatiu en moltes famílies amb insuficiència de recursos culturals. Ni tampoc es pot perdre de vista que els intents de reducció del temps d'hospitalització -per raons sanitàries i de costos- genera també necessitats puntuals de cures als malalts.

I aquest nou (o vell) sector exemplifica com pocs les dificultats del temps que he intentat subratllar. Malgrat que resulti inadequat confondre les activitats de cures professionals amb les tasques domèstiques, doncs també incorporen activitats menys freqüents a la vida quotidiana que requereixen una formació específica, des del punt de vista de l'ús del temps tenen grans semblances. La cura a persones dependents es troba amb els mateixos problemes que la cura domèstica: en alguns casos requereix una activitat constant de vigilància i acompanyament, en altres les

activitats s'han de fer en pautes horàries ben delimitades, sovint ens trobem amb horaris on la feina s'acumula i d'altres on aquesta decau, cal també donar respostes puntuals. El resultat es tradueix en una demanda de temps de treball mercantil que té característiques diverses:

- Són serveis que sovint cal donar de forma continuada (cas dels serveis residencials o d'assistència a persones en situacions de malalties greus), cosa que comporta el desenvolupament de jornades perllongades o l'aparició de torns de treball que inclouen treball nocturn i en festius.

- Són serveis que de vegades són de curta durada i concentrats en determinats horaris, cosa que dóna lloc a la promoció de feines a temps parcial, concentrada en els horaris de més feina.

- Són serveis on proliferen les incidències lligades tant a demandes puntuals de serveis com a necessitat de cobrir les baixes temporals (malalties, vacances, etc.), cosa que comporta la proliferació de contractes temporals i de canvis freqüents en les jornades laborals.

En definitiva, les empreses que operen al sector tracten de respondre a la complexitat del servei traslladant-lo al desenvolupament d'una organització temporal que genera una forta pressió sobre les treballadores del sector, doncs és coneguda la preferència empresarial (i potser de la clientela) per ocupar dones. És fàcil detectar en el sector tota la varietat de situacions a que dóna lloc la flexibilitat temporal, des de les jornades perllongades al temps parcial, passant per jornades permanentment variables o la proliferació de torns de treball en horaris "inhabituals".

En bona part es tracta d'una situació inevitable. Com ja hem comentat sigui quina sigui la forma social que tinguï, les activitats de cura no poden organitzar-se de forma compacta (com es pot fer en la producció de béns). Sempre reapareix la qüestió de la heterogeneïtat del temps.

Cal però anar més enllà i situar les implicacions que això té en diversos àmbits. Resulta evident que la flexibilitat de temps té sovint un impacte negatiu, si més no problemàtic, per a la vida de les persones. Sobretot quan considerem les restriccions que suposen per a la resta d'activitats que anteriorment hem definit.

La rotació de persones substitueix la necessitat de configurar un marc laboral protector, quan la gent es "crema" és substituïda per una altra, eludint-ne els costos de recuperació.

En uns casos la jornada pot ser massa llarga, en altres impedeix planificar la vida quotidiana, o impedeix participar en determinades activitats. El temps parcial a vegades permet combinar diferents activitats, però si s'ha de fer en unes hores concretes pot ser que interfereixi amb la realització de feines quotidianes o amb determinats processos de participació social. I en tot cas acostuma a generar un volum reduït d'ingressos que només és acceptable per a persones que tenen altres fonts de finançament.

Totes aquestes qüestions es poden enfocar de dues formes alternatives. Una és la de reconèixer que les persones implicades han de suportar un determinat cost social. I establir, en conseqüència, un model organitzatiu que en pal·liï el seus efectes i/o comporti compensacions. Per exemple una jornada més reduïda pel treball nocturn o en cap de setmana, un salari-horari més alt per a les persones ocupades a temps parcial. Caldria tenir en compte a més el desgast psicològic que comporten aquestes tasques i que generen la necessitat de mecanismes de suport i períodes de "recuperació" quan apareix un fenomen d'estrès. Implica de fet la formació d'una verdadera definició professional de l'activitat.

Però també hi ha la possibilitat que l'activitat es desenvolupi per la via de la precarització de les condicions laborals. La condició bàsica és poder comptar amb una mà d'obra abundant i amb poques condicions de negociar condicions de treball de més qualitat. Una força de treball socialment feble permet imposar sous baixos i, sobretot, facilita aquest continu procés d'adaptació horària que sovint requereix el sector. La rotació de persones substitueix la

necessitat de configurar un marc laboral protector, quan la gent es "crema" és substituïda per una altra, eludint-ne els costos de recuperació.

Hi ha diverses forces que permeten reproduir aquest tipus de model. La immigració extracomunitària en constitueix la font més important: persones que arriben en condicions socials i legals inestables, necessitats d'ingressos i amb poca capacitat d'exigir drets². Però també una part de les dones autòctones poden formar part d'aquest particular exèrcit industrial de reserva: dones adultes que han perdut les possibilitats d'una ocupació estable (per exemple al nostre país el tancament de fàbriques tèxtils)³, o que retornen al mercat laboral després d'una llarga absència. O també dones a les que se'ls ofereix la possibilitat d'una ocupació a temps parcial compatible amb la seva activitat domèstica. Les pròpies condicions d'aïllament en què es desenvolupa la feina i la construcció d'un imaginari social devaluador (per mitjà de l'equiparació treball de cures a treball domèstic familiar, i la consideració de les tasques domèstiques com a poc qualificades) reforcen els mecanismes que construeixen un espai laboral en condicions degradades.

Aquesta segona via té moltes probabilitat de constituir la norma d'organització de l'activitat. De fet ja és aquest el seu funcionament. La força més important que mena en aquesta direcció no és altra que el cost econòmic⁴. Les activitats de cures, com bé saben les mestresses de casa o les criades tradicionals, requereixen moltes hores de dedicació. I si les condicions són bones els costos monetaris són alts. El desenvolupament d'un sistema satisfactori de cures implicaria un canvi important en l'estructura de la despesa, dedicant una proporció més elevada de recursos a aquestes activitats en detriment de les altres. Si el servei es desenvolupa pel mercat privat, com ha estat els darrers anys, el canvi és difícil, doncs el cost que suposa el servei força a una forta reducció del consum domèstic. Com som animals d'hàbits aquest canvi resulta difícil de dur a terme individualment. I la resposta és buscar una solució a la mida dels ingressos familiars, que no implica una despesa insuportable (una part de la població directament renuncia a contractar cuidadors). L'única forma de quadrar el cercle és recorrent a una mà d'obra barata, com ha estat al sud d'Europa la immigració femenina irregular. Si el servei es desenvolupa pel sector públic, el finançament és també una força que empeny cap el segon model, doncs es fa difícil obtenir el suport social necessari per incrementar els impostos que permetrien desenvolupar el model professional.

Si al final es consolida el model degradat, el nou model de cures tornarà a semblar al vell model dels criats: una part de la població realitzant feines feixugues, treballant en jornades laborals de duració i configuració tals que els impedirà realitzar una vida social plena, amb capacitat de satisfer les seves necessitats domèstiques, relacionals, participatives i de lleure.

VIII

La creació d'un sistema públic de cures, o el desenvolupament de serveis mercantils no elimina la dedicació en l'esfera familiar. En

² PARELLA, S (2005) "La interacción entre clase social, género y etnia" Mientras Tanto 93 invierno pp 93-99

³ A.Lope i A.Recio "Condicions laborals al sistema d'assistència". Ajuntament de Manlleu, 2005

⁴ Bettio, F et al "The care drain in the Mediterranean. Notes of the Italian experience". ILPWMS, Brisbane, 2003. En la mateixa línia de treball s'està treballant en el projecte de recerca europeu Dynamo. L'informe espanyol, elaborat per F.Migueluez i A.Lope es pot consultar a la web del QUIT

part per raons organitzatives –totes les organitzacions tendeixen a estandaritzar les pautes de comportament i tenen dificultat per adaptar-se a les especificitats de cada cas– però, sobretot per la importància dels factors emocionals que exigeixen sovint la participació de les persones amb lligams emocionals forts.

Deixar les cures a càrrec de les famílies és sens dubte inacceptable, doncs a la pràctica suposa, en el cas de dependències greus con

una aproximació comprensiva a la qüestió de les cures comporta tant l'anàlisi de les condicions d'organització i treball del sector públic-mercantil, com el replantejament de les pautes horàries del conjunt de la població

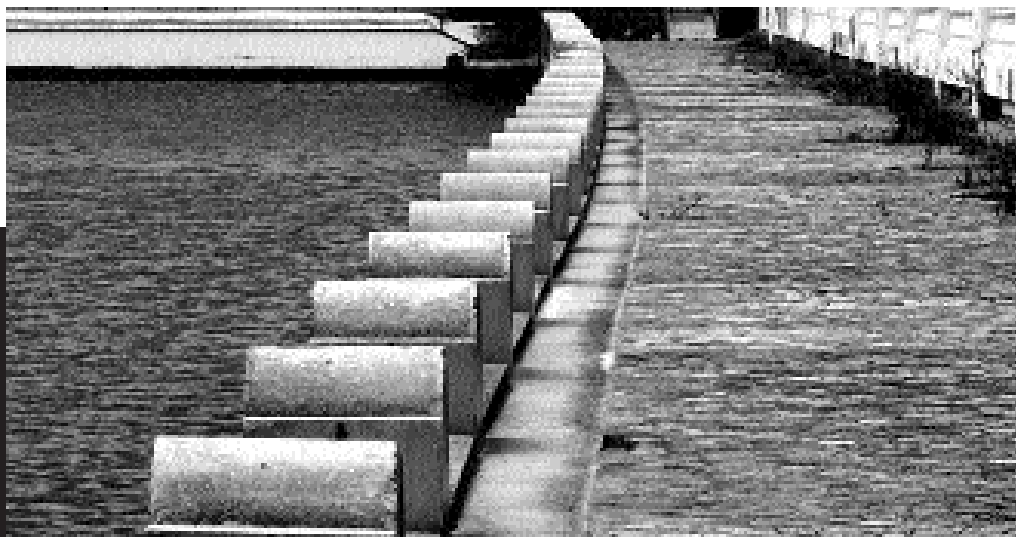

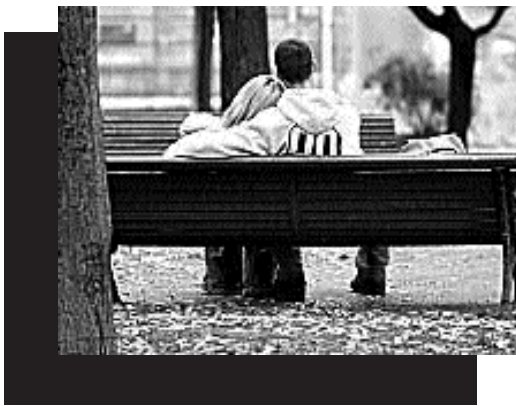
Alzheimers, patologies mentals greus etc. condemnar les dones a una dedicació a temps complert (24 hores per 7 dies per 52 setmanes), com encara passa massa sovint. És una espècie de loteria amb premi negatiu

que afecta aleatòriament però que quan toca genera un cost personal insuportable. Desfamiliaritzar les cures és, sobretot la possibilitat de compartir aquest cost social entre el conjunt de la població i evitar que les cuidadores familiars siguin les que tinguin tot el seu temps ocupat en aquesta activitat. Però és evident que per molt eficient que sigui un servei de cures, sempre requerirà implicació familiar en el suport de la persona depenent.

Aquest reconeixement ens indica una altra problemàtica. Realitzar les tasques de cures, encara que no sigui en exclusiva, requereix temps. Temps que a més es necessita sovint en horaris particulars. I aquest són sovint conflictius amb la delimitació de la jornada laboral. Considerar la importància de les cures comporta, com ja hem comentat, la necessitat de replantejar la divisió sexual del treball. Eludint tant la desigualtat del model de diferenciació d'espais masculins-femenins, com la concentració de la doble jornada en les dones. El problema es troba un cop més en com articular el procés i, sobretot, en quins espais intervenir.

Fa temps que el debat sobre el repartiment de tasques domèstiques està plantejat. Però sovint es limita a un replantejament en el si de la unitat familiar. Sens dubte, la persistència d'actituds derivades del patriarcat constitueix un element crucial que impedeix aquest canvi. Però la consideració d'aquesta dimensió no pot perdre de vista la incidència que té la situació en el mercat laboral sobre els comportaments

Introduir mesures de flexibilitat des del punt de vista de les necessitats de la població treballadora, per atendre les canviants necessitats de la cura, quan aquestes presenten puntes de treball.

questes de les cures comporten canvis en les condicions d'organització i treball del sector públic-mercantil, com el replantejament de les pautes horàries del conjunt de la població. En aquest últim cas pressuposa dos aspectes bàsics. D'una banda el de discutir la utilitat social dels horaris laborals, per tal d'adequar-los i organitzar-los en consonància amb les altres activitats socials, limitant aquelles jornades laborals amb efectes socials negatius i amb una dubtosa utilitat social. De l'altra introduint mesures de flexibilitat des del punt de vista de les necessitats de la població treballadora, per atendre les canviants necessitats de la cura, quan aquestes presenten puntes de treball.

IX

Hem vist per tant que les activitats de cura plantegen uns problemes específics d'ús del temps. I que la forma com es desenvolupin tenen importants implicacions per a la vida de les persones, per a les seves oportunitats de desenvolupament personal, per a la seva posició social. Fins ara els models dominants s'han caracteritzat per resoldre la qüestió en

termes de desigualtats. Les dones han estat les que han hagut de carregar amb la major part del cost. L'alternativa mercantil- en la forma tradicional de servitud o en molts dels actuals mecanismes mercantils- ha afegit un component de classe social i nacionalitat. Avui són les dones immigrades (o de grups ètnics socialment minorats) les qui ocupen una part important d'aquestes activitats. Es reproduïx un nou esquema de desigualtat que sovint es combina amb el vell, tal com ho mostra el fet que moltes cuidadores immigrades de la nostra ciutat depenen de les dones de la seva família per satisfer les necessitats de cura dels seus fills.

Una política alternativa passa sens dubte per una nova consideració de les cures que impliqui una redistribució de tasques entre gèneres, d'espais d'intervenció (domèstic-públic-mercantil), de classe (doncs la millora de les condicions de vida i treball de les persones de cures suposa necessàriament canvis en la distribució de la renda) i culturals (trencant amb la consideració d'activitat inferior, quan es tracta de satisfer una necessitat socialment essencial).

La complexitat del fenomen exigeix plantejar intervencions a nivells diversos. Sens dubte una part de les possibilitats de canvi es troben en el que podríem considerar una esfera macro (estatal, autonòmica), doncs requereix canvis en la distribució de la renda i la regulació de les activitats que comporten variacions en el sistema impositiu, en la fixació de salaris, en la regulació bàsica dels temps. Cal ser conscients de les dificultats del canvi.

Aquest només serà possible després d'una intensa activitat cultural que permeti un debat públic ampli. Aquesta és la tasca de les organitzacions socials i també dels partits d'esquerres, particularment dels ecosocialistes.

Però calen també actuacions en l'esfera local

que vagin preparant el camí o, si més no, no generin nous entrebancs. De fet hi ha dues àrees a considerar. La primera, menor, és la de la regulació del temps de treball mercantil. Ja hem comentat que aquesta afecta a les disponibilitats de temps de les persones. La seva reordenació és extremadament difícil i pot trobar-se amb tota mena de resistències. Estimo que més difícil quan més gran, complex i dilatat en l'espai sigui el mercat laboral local. Però moltes localitats tenen un cert grau d'autocontenció que els permet discutir localment quina és la jornada laboral adequada i quines són les reformes que es poden dur a terme per millorar la seva organització. De fet ja s'estan portant a terme algunes polítiques d'usos del temps, convé reforçar-les i introduir una valoració sobre un repartiment just dels costos i avantatges de la reordenació.

L'altre camp, potser on es més urgent una reflexió, té relació amb la provisió pública de serveis de cura. Aquesta es pot fer de formes diverses: provisió directa amb personal públic, subcontractació d'operadors privats o transferències a les famílies implicades per a

què contractin operadors privats. En el nostre país la primera fórmula ha estat pràcticament abandonada i s'ha optat per les altres dues. I és aquí on apareixen els problemes, doncs els operadors privats estan en part condicionats per la retribució que reben de les entitats locals (l'abaratiment o contenció de costos es sens dubte una de les raons que explica la preferència per aquesta via), i per altra tenen els seus propis criteris de rendibilitat que no passen necessàriament per garantir condicions de treball dignes. La indefinició professional que es manté en el sector, els baixos salaris, la rotació de personal mostren que el sector està més preocupat per gestionar un exèrcit de reserva dòcil i barat més que per plantejar una ordenació professional seriosa. El resultat és que les activitats mercantils de cures queden sotmeses a un sistema laboral que representa una nova forma de precarietat. I que possiblement genera problemes de gestió de la vida quotidiana de les dones que treballen al sector.

Reconsiderar el sistema de cures obliga necessàriament a replantejar les polítiques d'externalització dels ajuntaments. Implica sens dubte revisar els recursos que es destinen a aquestes activitats (i que condicionen el comportament de les empreses), però també a incidir i influir sobre qüestions organitzatives, d'ordenació del temps i reconeixement professional. O això o seguir deixant que el treball de cures sigui el que ha estat sempre, un espai que absorbeix el temps de les dones,

Reconsiderar el sistema de cures obliga a replantejar les polítiques d'externalització dels ajuntaments, però també a incidir i influir sobre les qüestions organitzatives, d'ordenació del temps i reconeixement professional.

